Ioan Budai-Deleanu, portretul unui apologet al unității naționale

6 ianuarie 2025, 08:28 **Dan Orghici** Dosar de presă 0

Luni, 6 ianuarie, se împlinesc 265 de ani de la nașterea lui Ioan Budai-Deleanu, scriitor, filolog, lingvist, istoric și jurist, reprezentant de marcă al Școlii Ardelene, un luptător pentru drepturile și emanciparea culturală a românilor din Transilvania,

EDITORIAL DE CORNEL NISTORESCU

O făcătură academică – Daniel David

Noul guvern Ciolacu se mai poate lăuda cu o lovitură și recorduri [...]

ACTUALITATE

O făcătură academică – Daniel David

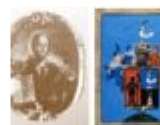
6 ianuarie 2025, 08:44 24

cunoscut publicului din România prin opera sa remarcabilă, „Ţiganiada”. În unele ţări din Europa occidentală, remarcabilele sale Tratate juridice, cum sunt „Rândueala judecătorească de obşte”, „Pravila de obşte asupra faptelor rele şi pedepsirea lor”, „Carte de pravilă ce cuprinde legile asupra faptelor rele”, „Codul penal” (1807) şi „Codul civil” (1812) sunt temei pentru legislaţiile actuale.

Alexandru Papiu-Ilarian, făcea o referire excepţională la memoria lui Ioan Budai – Deleanu de la tribuna Societăţii Academice Române, la 9 septembrie 1870: „*Când românii, guvern şi naţiune, se vor pătrunde de marele adevăr că ştiinţa este puterea, când măcar secţiunea filologică şi cea istorică a Societăţii Academice Române vor fi pe deplin organizate şi, mai cu seamă, când vor dispune de fonduri necesare, una din primele lor datorii va fi de a eterniza şi memoria acestui literat, publicându-i operele pentru folosul comun*”, Alexandru Papiu-Ilarian.

Date cronologice:

Ioan Budai – Deleanu s-a născut la 6 ianuarie 1760 (ziua naşterii este incertă încă), în familia protopopului greco-catolic Solomon Budai din Cigmău. Era întâiul născut printre cei zece copii ai preotului greco-catolic Solomon Budai. Casa în care a venit pe lume şi a copilărit viitorul autor al „Ţiganiadei” s-a năruit, mai demult. Din acel edificiu părintesc, nu au mai rămas decât câteva pietre din temelie, însă, la numai câţiva metri, pe zidul şcolii din localitatea natală, pe o placă de marmură albă, se poate citi inscripţia: „În acest loc s-a aflat casa în care s-a născut poetul Ion Budai-Deleanu…”.

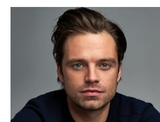
Ioan Budai-Deleanu, portretul unui apologet al unităţii naţionale

6 ianuarie 2025, 08:28 0

Premierul Trudeau, pe făraş

6 ianuarie 2025, 08:15 2

Globurile de Aur. Sebastian Stan, cel mai bun actor într-un film de comedie /musical

6 ianuarie 2025, 07:50 0

Candidatura de pe speaker. De la început a fost „de râsul curcilor”

Între 1780 până la 1856 parohia din Cigmău număra cinci preoţi Budai. Budai-Deleanu a avut un frate secretar tesaurisat în Sibiu, un alt frate impiegat la oficiul salinelor din Oradea Mare şi se presupune că un alt frate a fost preotul Salamon Budai din Cigmău, în perioada 1780-1800, iar întâia şcoală din Cigmău se deschide în 1849 în casa învăţătorului Petru Budai.

A făcut studii elementare la Cigmău. Între 1772-1777, junele Budai „alias Deleanu" a studiat la vestitele şcoli greco-catolice ale Blajului, unde a dobândit şi primele noţiuni de poetică, alături de temeinice cunoştinţe de limba latină. De menţionat că l-a avut profesor, la disciplina Retorică, pe Ignatie Darabant, viitorul Episcop de Oradea, iar printre colegi, pe Samuil Vulcan (ajuns episcop la Oradea) şi pe Efrem Klein, vărul lui Samuil Micu-Klein.

Începând cu toamna anului 1777, la şaptesprezece ani împliniţi, după absolvirea cu rezultate eminente a gimnaziului blăjean, fără a avea vreun sprijin financiar deosebit se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Viena, pe care a şi absolvit-o, în numai doi ani. Lipsit de vreun ajutor din partea familiei (mai avea 9 fraţi şi surori mai mici, acasă), el şi-a dat seama că îşi putea asigura, fără griji, şederea la Viena. Astfel, a cerut înmatricularea ca „alumn" la Seminarul Greco-Catolic „Sancta Barbara", unde este primit ca bursier la Teologie, în primăvara anului 1778. Aici, îi va fi avut drept colegi, pe compatrioţii Samuil Micu-Klein, Samuil Vulcan şi Ioan Para din Silvaşul haţegan, acesta din urmă contribuind la redactarea „Supplex Libellus Valachorum". Şi tot atunci, i-a cunoscut pe Petru Maior şi Gheorghe Şincai, veritabilii corifei ai „Şcolii Ardelene".

Anii studenției lui Ioan Budai-Deleanu în metropola imperială, respectiv perioada 1777-1783, s-au aflat sub semnul reformelor iluministe promovate de către împărații Maria Theresia și Iosif al II-lea. Încă de atunci, s-a vădit a fi înzestrat cu vocația de lexicograf, deoarece el a devenit un „adunător de cuvinte", proiectând un lexicon românesc-nemțesc. Între 1778-1779, Budai a audiat cursul de „Științe politice" și „Știința statului", ținute de vestitul profesor Joseph von Sonnenfels, fostul mentor al Împăratului Iosif al II-lea. Și, tot în mediul universitar, a aprofundat cursuri pluridisciplinare de: fizică, matematică, istorie, numismatică, arheologie, heraldică, genealogie, statistică, geografie, estetică, hermeneutică, drept.

Obține titlul de doctor în filosofie. Câștigă o solidă cultură umanistă și adâncește studiul limbii latine și învață limbile germană, franceză și italiană. În timpul studiilor de la Viena, proiectează întocmirea unui lexicon, în 10 volume, pentru care culege material. Este unul din reprezentanții de frunte ai Școlii Ardelene. În timpul studiilor de la Viena i-a cunoscut pe Samuil Micu, Petru Maior și pe Gheorghe Șincai. A împărtășit convingerile iluministe ale acestora.

Între anii 1777 și 1779 a urmat Facultatea de Filozofie, apoi a trecut la Facultatea Catolică de Teologie (1780 – 1783) ca bursier, pe care a absolvit-o în chip strălucit, având se pare și doctoratul în teologie (probabil la Erlan). A funcționat apoi ca psalt, ajutor de cantor, iar în anii 1785 – 1786 ca slujbaș al bisericii Colegiului Sfânta Barbara. Sporadic a lucrat și copist la Ministerul de Război. In perioada cât a stat la Viena, el îi cunoaște aici pe corifeii Școlii Ardelene și pe Samuel Vulcan și intră în contact cu literatura universală și cu marile curente de idei ale vremii. întreaga sa cultură filozofică și literară întemeiată pe solide studii urmărește asimilarea

ideilor înaintate din ideologia iluministă a vremii, apetența pentru raționalismul național, îi sporesc atașamentul pentru cauza dreaptă a poporului său și-i limpezesc drumul pe care îl va urma. Acum a învățat și a aprofundat studiile privind stăpânirea mai multor limbi străine, în special limba latină, italiana, franceza și germana, în această perioadă a devenit posesor al unei formații iluministe, la început cu implicații iozefiniste austriece, iar mai apoi mai radicale sub înrâurirea Revoluției Franceze, după 1789.

Această epocă fecundă a fost umbrită de un scurt interval cu urmări decisive pentru viața scriitorului. El a încercat să se stabilească în Transilvania și s-a reîntors la Blaj, unde a funcționat puțin timp ca profesor și ca prefect de studii la seminarul unde a fost elev. Dar datorită mai ales ostilității episcopului Ioan Bob Vlădică, egoist și ipocrit, Ioan Budai – Deleanu nu s-a mai hirotonisit. Prigonit, a părăsit Blajul și s-a înstrăinat pentru totdeauna la Liov în Galiția, unde în 1787 a reușit prin concurs să ocupe postul de secretar al tribunalului provincial.

Din iunie 1790 până în februarie 1791 sau doar până la sfârșitul anului, scriitorul a lipsit din Liov fără concediu încuviințat. Nu se știe precis nici unde a fost și nici ce a făcut în această perioadă de timp.

Se presupune că ar fi fost la Budapesta și Viena pentru studii dar și că a venit în Transilvania unde cu alți fruntași ardeleni ar fi luat parte activă la luptele naționale și la pregătirea ori doar la elaborarea cunoscutului „SUPPLEX VALACHARUMUS TRANSILVANIE”,

Reîntors la Liov, prin 1793 s-a căsătorit cu Mariana de Mikalaieweze dintr-o familie de armeni galițieni și a avut trei

5 ianuarie 2025 20

Ilie Bolojan a declarat că, dacă nu sunt scăzute cheltuielile de funcționare ale statului,... […]

Bă, ipocriților! Bă, politrucilor!

4 ianuarie 2025 16

Rezervele valutare ale BNR au crescut

3 ianuarie 2025 12

DECLARAȚIA DE LA BUCUREȘTI

FOTOGRAFII CU CÂNTEC

copii, două fete – Suzana (n. 1794), Eufrosina (n. 1795) şi un fiu despre care lipsesc datele.

În 1796 Ioan Budai – Deleanu a fost avansat consilier la Curtea de Apel, funcţie păstrată până la sfârşitul vieţii. În anul 1806 a fost numit şi asesor de tribunal pentru cauze miniere. A murit la Lwov, capitala Galiţiei la 24 august 1820 – localitate în care a trăit 30 (treizeci) de ani.

Aceşti ani petrecuţi la Liov, nu l-au izolat de oamenii şi realităţile din ţara sa – Transilvania, iar faptul că Iosif al II-lea a alipit şi Bucovina la Imperiul Habsburgic l-a făcut să trăiască şi alături de o puternică comunitate românească, cu intelectuali ca Petru Aron de Bistra sau bucovineanul Theodor Răsoace , tălmaci gubernial de limba română.

Anii petrecuţi în Liov, unde mediul cultural era favorabil preocupărilor scriitoriceşti a reprezentat şi epoca rodnică a elaborării operei literare . Astfel tenacele ardelean de la Cigmău şi Blaj, devenit cărturarul luminat de la Viena devine acum scriitorul român de mare prestigiu.

Scrierile lui Ioan Budai – Deleanu sunt numeroase şi din domenii diverse, lucrări cu caracter pedagogic, juridic, istoric, etnografic, opere lingvistice şi literare. în domeniul pedagogic a tradus în limba română o scriere pedagogică germană numită şi „Cartea trebuincioasă pentru dascăli" – 1795, apoi traduce şi adoptează opere de legislaţie – lucrări de drept sau de procedură penală.

Lucrările istorice, redactate exclusiv în limba latină şi rămase toate în manuscris, arată dorinţa autorului, realizată doar parţial, de a alcătui o vastă operă consacrată originii popoarelor din Transilvania.

Ioan Budai – Deleanu a lăsat moştenire şi multe scrisori lingvistice, studii de gramatică, teorii ale ortografiei româneşti şi mai multe dicţionare proiectate în 10 (zece) volume pentru limba română şi limbile latină, greacă, italiană, franceză şi germană.

Asemenea preocupări multiple în vaste sectoare de activitate precum şi ideile care l-au animat în acţiunile de apărare a drepturilor şi prestigiului neamului românesc, fac din Ioan Budai – Deleanu un ilustru reprezentant al Şcolii Ardelene. Din păcate scrierile sale, aproape toate în manuscris nu au putut fi cunoscute la vremea lor decât în mică măsură. Ele dovedesc însă erudiţia, interesul, opiniile şi atitudinile autorului care a fost un spirit lucid şi incisiv, alimentat de o vastă cultură clasică şi umanistă.

Elaborează numeroase lucrări, cele mai multe rămase însă în manuscris, şi publicate – doar în parte – mult după moartea sa. Îl preocupă domenii variate: drept, pedagogie, istorie, etnografie, lingvistică şi literatură. La scrierile originale se adaugă traduceri de opere legislative şi literare.

Autorul primei epopei în limba română, „poemationul eroi-comic" Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor, ediţie definitivă de Jacques Byck, 1800-1812. Opera sa reprezentativă (poemul eroi-comic „Ţiganiada") tratează un subiect alegoric cu tendinţe satirice antifeudale şi anticlericale. Un alt poem satiric Trei viteji, rămas neterminat, valorifică motive din „Don Quijote" de Cervantes.

La capătul zbuciumatei sale vieţi, în data de 9 iulie 1820, cu numai câteva săptămâni înainte să închidă ochii pentru totdeauna, cărturarul a fost înnobilat, cu titlul „de Cigmău" („von Csikmo").

Ioan Budai Deleanu a trecut în eternitate, la Liov, în ziua de 24 august 1820, la vârsta de doar 60 de ani, fiind înmormântat în cimitirul „Cmentarz Lyczakowski”.

Opere Literare:

Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor, Iaşi, În revista „Buciumul Român” I, 1875; II, 1877; Trei Viteji, poem satiric, Bucureşti, Ed. Ancora, 1928.

Opere lingvistice:

Temeiurile gramaticii româneşti, manuscris, 1812; Dascălul românesc pentru temeiurile gramaticii româneşti, lucrare neterminată, manuscris (tipărită parţial de Gh. Bulgăr, Bucureşti, 1957); Teoria ortografiei româneşti cu litere latineşti, manuscris, ciorna unei scrisori ample; Fundamenta grammatices linguae romanicae seu ita dictae valachicae, 1812; Lexicon românesc-nemţesc şi nemţesc-românesc, Liov, 1818; Scrieri lingvistice, Bucureşti, 1970.

Opere istorice:

De originibus populorum Transylvaniae; De unione trium nationum Transylvaniae; Kurzgefasste Bemerkungen über Bukovina (publicată, în traducere românească, cu titlul „Scurte observaţii asupra Bucovinei” în „Gazeta Bucovinei” IV, 1894); Hungaros ita describerem; „Hungari vi armorum Transylvaniam non occuparunt”.

Opere juridice:

Rânduеala judecătorească de obşte, Viena, 1787, traducere; Pravila de obşte asupra faptelor rele şi pedepsirea (a

pedepsirii) lor, Viena, 1788, traducere; Carte de pravilă ce cuprinde legile asupra faptelor rele, Cernăuți, 1807, traducere; Codul penal, Liov, 1807; Codul civil, Liov, 1812.

Opere pedagogice:

Carte trebuincioasă pentru dascălii școalelor de jos, Viena(?), 1786.

Pentru cinstirea lui Ion Budai Deleanu:

În orașele Arad, București, Cluj-Napoca, Oradea, Sibiu și Timișoara, câte o stradă poartă numele de strada Ion Budai Deleanu. Casa de cultură din Geoagiu îi poartă numele: Casa de cultură Ioan Budai Deleanu Geoagiu.

ION BUDAI-DELEANU

DE ORIGINIBUS POPULORUM TRANSYLVANIAE

DESPRE ORIGINILE POPOARELOR DIN TRANSILVANIA

Vol. I

Editura Enciclopedică

Surse: Ion Budai-Deleanu, Brockhaus Enzyklopädie; Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900, Ediția a II-a, Editura Academiei şi Editura GUNIVAS, 2008; G. Călinescu – Istoria literaturii române de la origini până în prezent, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941; Istoria Literaturii Române, vol. II – De la Școala Ardeleană la Junimea – Editura Academică R.S.R. –

Bucureşti 1968; Dorin Petresc „In memoriam IOAN BUDAI-DELEANU, la bicentenarul morţii sale (1820-2020)", Ziarul Hunedoreanului 24 august 2020.

 IOAN BUDAI-DELEANU

 Dan Orghici › 215 Articole

Author

DOSAR DE PRESĂ

„Bunul Econom" de la începutul secolului XX

5 ianuarie 2025 **Dan Orghici**

Abonații puteau afla, de exemplu, la 7 Ianuarie n. 1905, despre un altfel de primire a politicienilor pușí cu mâna de guvernul de atunci [...]

Povestea fascinantă a Zsófiei Torma

14 noiembrie 2024 **Dan Orghici**

Joi, 14 noiembrie 2024, se împlinesc 125 de ani de la moartea Zsófiei Torma... [...]

Despre bătălii electorale, pomeni, violențe și abuzuri

14 noiembrie 2024 **Dan Orghici**

Indiferent de epocă și de regim, electoratul român n-a fost convins numai cu vorba bună, ci și cu bâta [...]

FII PRIMUL CARE COMENTEAZĂ

Lasă un răspuns

Adresa ta de email nu va fi publicată.

Comentează

Nume *

Email *

PUBLICĂ COMENTARIUL

Precizare:
Ziarul Cotidianul își propune să găzduiască informații și puncte de vedere diverse și contradictorii. Publicația roagă cititorii să evite atacurile la persoană, vulgaritățile, atitudinile extremiste, antisemite, rasiste sau discriminatorii. De asemenea, invită cititorii să comenteze subiectele articolelor sau să se exprime doar pe seama aspectelor importante din viața lor si a societății, folosind un limbaj îngrijit, într-un spațiu de o dimensiune rezonabilă. Am fi de-a dreptul bucuroși ca unii comentatori să semneze cu numele lor sau cu pseudonime decente. Pentru acuratețea spațiului afectat, redacția va modera comentariile, renunțînd la cele pe care le consideră nepotrivite.